

Michał Paszkowski
Instytut Europy Środkowej
michal.paszkowski@ies.lublin.pl
<https://orcid.org/0000-0002-2751-8550>

Partie polityczne w Polsce wobec projektu budowy terminalu regazyfikacyjnego nad Morzem Bałtyckim w latach 2001–2011

Abstrakt: Uzależnienie Polski od dostaw gazu ziemnego z Federacji Rosyjskiej było w zróżnicowany sposób oceniane przez polskie ugrupowania polityczne. Politycy zarówno partii prawicowych, centrowych, jak i lewicowych proponowali różne rozwiązania, które nakierowane były na dywersyfikację źródeł i kierunków dostaw gazu ziemnego do Polski. Celem artykułu była zatem analiza myśli politycznej polskich ugrupowań politycznych na temat budowy terminalu regazyfikacyjnego nad Morzem Bałtyckim w latach 2001–2011 (tego typu infrastruktura powstała w 2015 r.). Zakres przedmiotowy obejmuje myśl polityczną, natomiast w sensie rzeczowym praca dotyczy poglądów przedstawicieli poszczególnych partii politycznych na kwestię importu gazu ziemnego do Polski. W pracy została wykorzystana metoda analizy źródeł oraz zastosowano techniki badawcze w postaci analizy treści oraz komparatystyczną. W artykule podzielono partie polityczne na dwie grupy – zwolenników oraz przeciwników powstania tego typu infrastruktury. Zwolennicy budowy terminalu (PiS, LPR, PO, Samoobrona) wskazywali na potrzebę kompleksowego zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski, w tym poprzez budowę terminalu LNG, natomiast przeciwnicy (PSL i SLD) podważali ekonomiczny aspekt budowy terminalu.

Słowa kluczowe: myśl polityczna, terminal LNG, bezpieczeństwo energetyczne, partie polityczne.

Political Parties in Poland Towards Building LNG Terminal on the Baltic Sea from 2001 to 2011

Abstract: Polish political parties assessed Poland's dependence on natural gas supplies from the Russian Federation in different ways. Politicians of both right-wing, center, and left-wing parties proposed various solutions aimed at diversifying the sources and directions of natural gas supplies to Poland. Therefore, the aim of the article was to analyze the political thought of Polish political parties in constructing a regasification terminal on the Baltic Sea in the years 2001-2011 (this type

of infrastructure was commissioned in 2015). The subject covers political thought, while in the substantive sense, the work concerns the views of representatives of individual political parties on natural gas imports to Poland. In the paper, as the research techniques, the source analysis, content analysis, and comparative analysis methods were used. The article grouped political parties into two groups – supporters and opponents of the creation of this type of infrastructure. Supporters of the terminal's construction (PiS, LPR, PO, Self-Defence) pointed to the need to comprehensively ensure Poland's energy security, including through the construction of an LNG terminal. At the same time, opponents (PSL and SLD) questioned the economic aspect of building the terminal.

Keywords: political thought, LNG terminal, energy security, political parties.

Wstęp

Uzależnienie Polski od dostaw gazu ziemnego z Federacji Rosyjskiej było w różnicowany sposób oceniane przez polskie ugrupowania polityczne. Politycy zarówno partii prawicowych, centrowych, jak i lewicowych proponowali różne rozwiązania w zakresie zmiany tej sytuacji. Jedną z rozważanych koncepcji dotyczących dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw gazu ziemnego do Polski była inicjatywa budowy terminalu regazyfikacyjnego w regionie Morza Bałtyckiego. Tego typu infrastruktura stwarzała możliwość zapewnienia dostaw gazu ziemnego do Polski w postaci ciekłej (LNG, *liquefied natural gas* – skroplony gaz ziemny) z różnych źródeł oraz kierunków (ostatecznie terminal powstał w 2015 r.).

Postęp technologiczny, a następnie rozwój technologii transportu gazu ziemnego w postaci skroplonej stworzył sposobność dostarczania surowca w inne obszary geograficzne. Jednocześnie wśród partii politycznych istniały rozbieżne koncepcje dotyczące kierunku importu gazu ziemnego, a potencjalna współpraca energetyczna była uwarunkowana percepcją środowiska międzynarodowego. W efekcie wiele ugrupowań nie tylko wskazywało na zasadność budowy tego typu infrastruktury, ale jednocześnie określało źródło pochodzenia surowca.

Celem artykułu była analiza myśli politycznej polskich partii w zakresie budowy terminalu regazyfikacyjnego nad Morzem Bałtyckim w latach 2001–2011 oraz określenie potencjalnych konsekwencji formułowanych poglądów i podejmowanych decyzji. Przyjęto, że myśl polityczna jest wszelką formą refleksji nad rzeczywistością polityczną, niezależnie od stopnia rozwoju, wewnętrznej spójności i systematyzacji oraz uteoretyzowania i konkretyzacji (Jachymek i Paruch, 2001, s. 11). Zakres przedmiotowy obejmuje zatem myśl polityczną, natomiast w sensie rzeczowym praca dotyczy poglądów przedstawicieli poszczególnych partii politycznych na kwestię importu gazu ziemnego do Polski.

W pracy została wykorzystana podstawowa metoda dla badaczy myśli politycznej – metoda analizy źródeł oraz zastosowano przy tym techniki badawcze w postaci analizy treści i komparatystyczną, która umożliwiła konfigurację podobieństw i różnic w odniesieniu do badanego zagadnienia. Zasadniczym założeniem było twierdzenie, iż w koncepcjach większości polskich ugrupowań politycznych realizacja tego typu inwestycji miała doprowadzić docelowo do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego Polski, poprzez dywersyfikację źródeł i kierunków dostaw gazu ziemnego. Niemniej w latach 2001-2011 temat budowy terminalu nie znajdował się powszechnie w programach wyborczych analizowanych ugrupowań, a wyjątkiem jest program Prawa i Sprawiedliwości z 2007 r. (PiS, 2007b, s. 33). Podjęcie badanego tematu było istotne, z uwagi na brak opracowań, w których można znaleźć efekty autorskich studiów dotyczących stanowiska partii politycznych w kontekście budowy terminalu LNG nad Morzem Bałtyckim. W artykule podzielono partie polityczne na dwie grupy – zwolenników oraz przeciwników powstania tego typu infrastruktury oraz przedstawiono powody, dla których poszczególne ugrupowania prezentowały swoje stanowisko wobec tej inwestycji.

Zwolennicy realizacji inwestycji

Istotną kwestią podnoszoną w enuncjacjach politycznych polskich partii była problematyka dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw gazu ziemnego do Polski. Problem ten, ze względu na uzależnienie Rzeczypospolitej Polskiej od importu surowców energetycznych z Federacji Rosyjskiej, był dla wielu ugrupowań zagadnieniem o priorytetowym znaczeniu. Wśród koncepcji energetycznych ważne miejsce odgrywał projekt budowy terminalu regazyfikacyjnego umożliwiającego import gazu ziemnego w postaci skroplonej (Księżopolski, 2013, s. 49–65). Do partii, które uznały, że powstanie tego typu infrastruktury będzie korzystne dla gospodarki krajowej należały Prawo i Sprawiedliwość, Liga Polskich Rodzin, Platforma Obywatelska oraz Samoobrona RP.

W sposób szczególny do zagadnień zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego, w tym zróżnicowania dostaw gazu ziemnego do Polski, podchodzili politycy Prawa i Sprawiedliwości¹, którzy zdecydowanie opowiadali się za budową

¹ Politycy Prawa i Sprawiedliwości sformułowali w 2006 roku koncepcję powołania organizacji międzynarodowej, regulującej kwestię bezpieczeństwa energetycznego państw sygnatariuszy (Europejski Traktat Bezpieczeństwa Energetycznego – ETBE). (Paszkowski, 2013, s. 87–100; Paszkowski, 2017, s. 65–81).

terminalu regazyfikacyjnego. Inwestycja była kluczowym elementem praktyki politycznej PiS w latach 2005–2007. Politycy PiS dowodzili, że budowa terminalu LNG była niezbędna do: 1) zwiększenia poziomu bezpieczeństwa energetycznego; 2) zróżnicowania dostaw gazu ziemnego; 3) pokrycia, mogącego wystąpić w długim horyzoncie czasowym, krajowego zapotrzebowania na ten surowiec (SRP, 2007d). Lech Kaczyński, prezydent RP w latach 2005–2010, podkreślił, że „w Polsce musi powstać gazoport, bo jest [...] potrzebny jako pewna gwarancja niezależności” (Stasiuk, 2006). Wśród polityków PiS panowało przekonanie, że realizacja inwestycji była gwarancją wzmocnienia bezpieczeństwa Polski, gdyż umożliwiała stworzenie zdywersyfikowanej struktury dostaw gazu ziemnego (PR, 2007, 2009a; Wójcik, 2010, s. 14–15).

Dla PiS realizacja inwestycji miała wiele zalet, do których zaliczono: 1) budowę terminalu modułowo, co dawało szansę zwiększenia pojemności rozładunkowych w sytuacji wzrostu zapotrzebowania na gaz ziemny w Polsce (SRP, 2006d, 2006e); 2) zróżnicowanie źródeł importu, z uwagi na rozbudowany rynek eksporterów (Algieria, Katar, Norwegia) oferujących surowiec w postaci skroplonej (Puls Biznesu, 2007; SRP, 2006f); 3) zapewnienie dostaw drogą morską; 4) rozwój rynku gazowego w północnej części Polski (wzrost zapotrzebowania na gaz ziemny ze strony gospodarstw domowych i odbiorców przemysłowych); 5) rozbudowę infrastruktury energetycznej z uwagi na koniczność budowy odpowiedniego systemu gazowego oraz systemu magazynów (SRP, 2006f); 6) rozwój polskiego przemysłu stoczniowego (Kraśnicki, 2009).

Z uwagi na podjętą przez partię decyzję o budowie terminalu regazyfikacyjnego w porcie Szczecin-Świnoujście rozpoczęto rozmowy z partnerami zagranicznymi. Do obszarów geograficznych, które znalazły się w centrum zainteresowania PiS należał region Bliskiego Wschodu (Kowalski, 2007, s. 5; PiS, 2007). Politycy tej partii uważali, że z państwami tego obszaru Polska powinna prowadzić współpracę energetyczną, aby stworzyć alternatywne źródło dostaw ropy naftowej oraz gazu ziemnego drogą morską (LNG) do Polski. Anna Fotyga, minister spraw zagranicznych w rządzie Jarosława Kaczyńskiego, wskazywała, że „dla potrzeb tego projektu [budowy terminalu regazyfikacyjnego w porcie Szczecin-Świnoujście – M.P.] polska dyplomacja [...], angażuje się w pozyskiwanie partnerów [...], przede wszystkim rejonu Zatoki Perskiej” (Morosz, 2006, s. 1, 3; SRP, 2007a). W efekcie można wskazać, że politycy PiS traktowali budowę terminalu LNG jako kluczowy element polityki umożliwiającej zmniejszenie uzależnienia energetycznego od Rosji.

Podobne stanowisko wobec budowy terminalu regazyfikacyjnego co PiS prezentowali politycy Ligi Polskich Rodzin. Opowiadali się za realizacją inwestycji, gdyż w ich ocenie terminal LNG mógł zapewnić bezpieczeństwo energetyczne Polski, w postaci dywersyfikacji dostaw gazu ziemnego (AAa; AAb; AAC; Tunia, 2006, s. 5). Jednocześnie podkreślali potrzebę realizacji kilku projektów energetycznych jednocześnie. Tomasz Wilczak, podsekretarz stanu w ministerstwie gospodarki w dwóch rządach Kazimierza Marcinkiewicza i Jarosława Kaczyńskiego, wskazywał, że „gaz rosyjski, norweski, gaz płynny [LNG – M. P.] oraz gaz wydobywany w Polsce miałyby w długim terminie mniej więcej zbliżony udział” (Senat RP, 2006; [PAP], 2006). Pomimo tak sformułowanego stanowiska wobec budowy terminalu regazyfikacyjnego Liga Polskich Rodzin w całkiem odmienny sposób odnosiła się do kwestii zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski. Politycy tej partii wskazywali na potrzebę zapewnienia Polsce samowystarczalności energetycznej. W tym kontekście Zygmunt Wrzodak, poseł LPR, twierdził, że „mówi się, politycy mówią, że dobry jest gaz rosyjski, a drodzy mówią, że norweski, a ja mówię, że bezpieczeństwo energetyczne państwa jest przede wszystkim w momencie, kiedy jesteśmy samowystarczalni energetycznie” (SRP, 2006a). Jednocześnie uważał, że wszelka współpraca energetyczna polegająca na imporcie surowców energetycznych była zagrożeniem dla bezpieczeństwa, gdyż wówczas „liczy się po prostu na kogoś z zewnątrz” (SRP, 2006a). Niemniej, z uwagi na podjęte przez rządy Kazimierza Marcinkiewicza oraz Jarosława Kaczyńskiego działania na rzecz budowy terminalu LNG politycy LPR w sposób pozytywny oceniali powstanie tego typu infrastruktury nad Morzem Bałtyckim.

W porównywalny sposób pogląd na temat budowy terminalu regazyfikacyjnego w Polsce prezentowali politycy Platformy Obywatelskiej. W ich założeniach realizacja tego projektu miała stanowić trwały fundament bezpieczeństwa energetycznego Polski (Malinowski, 2010a, 2010b; [PAP], 2009). Podnosili kilka argumentów przesądzających o zasadności realizacji inwestycji. Po pierwsze – terminal LNG miał doprowadzić do zróżnicowania dostaw gazu ziemnego do Polski (Gołębiewska, 2005, s. 38; Kublik, 2011, s. 24; Malinowski, 2011; PR, 2009b; SRP, 2010a; Szczepański, 2011; Budzanowski, 2010, s. 52–56), gdyż jak dowodził Wojciech Wilk, poseł PO, „dostawcą może być [...] w zasadzie każdy kraj, który produkuje skroplony gaz” (SRP, 2007b). Po drugie – inwestycja umożliwiała import surowca w sytuacjach kryzysowych, co niwelowało groźbę

wstrzymania zaopatrzenia krajowego rynku w gaz ziemny (SRP, 2009a). Po trzecie – budowa terminalu była elementem liberalizacji rynku gazu ziemnego w Polsce, gdyż jak dowodził Mikołaj Budzanowski, podsekretarz stanu w ministerstwie Skarbu Państwa w rządzie Donalda Tuska, „polscy odbiorcy, polskie spółki elektroenergetyczne czy elektrociepłownie będą mogli korzystać z dostaw bez pośredników, podpisywać bezpośrednio z producentami gazu kontrakty krótko- czy długoterminowe i odbierać gaz w terminalu LNG w Świnoujściu” (SRP, 2010b). Po czwarte – realizacja inwestycji stwarzała możliwość poprawy sytuacji negocjacyjnej Polski przy zawieraniu kontraktów na import gazu ziemnego (SRP, 2011).

Pozytywne stanowisko wobec projektu budowy terminalu regazyfikacyjnego w Polsce formułowali również politycy Samoobrony RP. Uważali, że dywersyfikacja źródeł i tras dostaw gazu ziemnego do Polski była istotnym elementem zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego państwa (SRP, 2006c). Problem importu surowców energetycznych mógł być rozwiązany w ich ocenie, nie tylko we współpracy międzynarodowej, ale przede wszystkim poprzez realizację licznych krajowych inwestycji, w tym terminalu LNG. W opinii Piotra Kozłowskiego, posła Samoobrony RP, „jedynym technicznie możliwym i racjonalnym sposobem na dywersyfikację dostaw gazu jest zbudowanie na polskim wybrzeżu Bałtyku terminalu gazu ziemnego skroplonego i pełne połączenie polskiego systemu gazowego z systemem Unii Europejskiej” (SRP, 2005a).

Podsumowując, należy stwierdzić, że wśród analizowanych partii wspólnym przeświadczeniem było uznanie potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski jako kluczowego celu politycznego. W tym względzie ważną rolę mógł odegrać terminal regazyfikacyjny. Stanowiska PiS, LPR, PO oraz Samoobrony RP wobec realizacji inwestycji cechowała jednak różnorodność, a odrębne podejście wynikało przede wszystkim z planowanych lub realizowanych innych projektów energetycznych (np. budowa rurociągu Baltic Pipe).

Przeciwnicy budowy terminalu w Polsce

Jednym z zasadniczych pomysłów zapewniania bezpieczeństwa energetycznego w latach 2001-2011 był projekt budowy terminalu regazyfikacyjnego do odbioru gazu ziemnego u wybrzeży Morza Bałtyckiego. Niezbędnym elementem realizacji inwestycji były koncepcje polityki energetycznej, stymulowane nie tylko strategiami rozwojowymi przedsiębiorstw energetycznych, ale także działaniami

na poziomie politycznym. Stanowisko niektórych partii politycznych wobec realizacji tego typu inwestycji charakteryzowało się dużą wstrzeźliwością i było uwarunkowane przede wszystkim percepcją środowiska międzynarodowego (współpraca z Rosją, alternatywne projekty energetyczne) oraz ekonomicznym aspektem inwestycji. W sposób szczególnie negatywne stanowisko wobec budowy terminalu regazyfikacyjnego formułowały Polskie Stronnictwo Ludowe oraz Sojusz Lewicy Demokratycznej.

W ocenie polityków Polskiego Stronnictwa Ludowego import gazu ziemnego do Polski drogą morską w postaci skroplonej (LNG) mógł negatywnie wpłynąć na bilans dostaw tego surowca. Podnosili trzy generalne argumenty, które miały w ich ocenie decydujący wpływ na opłacalność inwestycji. Po pierwsze – wskazywano na wysokie koszty budowy instalacji do regazyfikacji gazu ziemnego. W szczególności sceptyczny pogląd prezentował Waldemar Pawlak, wiceprezes rady ministrów, minister gospodarki w latach 2007-2012 w rządzie Donalda Tuska, który był zdania, że inwestycja była zbędna, a środki finansowe na jej realizację można było „przeznaczyć na wspieranie źródeł energii odnawialnej” (SRP, 2006b). Po drugie – podnoszono zagrożenia o charakterze ekologicznym, które wiązały się z transportem gazu ziemnego drogą morską (Kita, 2006, s. 1). Po trzecie – dowodzono, że finalna cena gazu ziemnego dostarczana do Polski drogą morską była wyższa, niż dostawy gazociągami Jamał-Europa Zachodnia. W ocenie Waldemara Pawlaka „gaz z LNG, biorąc pod uwagę wszelkie koszty, jest droższy od gazu przesyłanego gazociągami” (Kuśpik i Stefaniak, 2010; Matejuk, 2010, s. 2; SRP, 2009b). Sceptyczne stanowisko stronnictwa nie wpłynęło na realizację inwestycji, która była w latach 2007–2015 wspierana przez koalicjanta rządowego.

Dwuznaczne stanowisko wobec importu gazu ziemnego w postaci skroplonej do Polski prezentowali politycy Sojuszu Lewicy Demokratycznej, którzy nie traktowali inwestycji w kategoriach istotnego narzędzia służącego zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego Polski. W ich ocenie, mimo iż projekt stwarzał sposobność dywersyfikacji źródeł dostaw gazu ziemnego poprzez import surowca z różnych kierunków od różnych producentów (SRP, 2005b, 2005c), to jednak, jak twierdził Marek Kossowski – podsekretarz stanu w ministerstwie gospodarki, pracy i polityki społecznej w latach 2001-2003 w rządzie Leszka Millera – istniał „problem na wybudowanie tego terminalu i stopy zwrotu z kapitału, który zostanie zaangażowany w ten terminal, co wiąże się z kolei z możliwością sprzedania tego gazu na terenie Polski” (SRP, 2002). Politycy ugrupowania, analizując opłacalność

inwestycji, brali pod uwagę aspekt finansowy projektu, w tym środki pieniężne niezbędne do budowy terminalu regazyfikacyjnego oraz finalną cenę gazu ziemnego dostarczanego do Polski drogą morską. Konsekwencją stanowiska członków SLD wobec projektu był brak wsparcia dla inwestycji oraz traktowanie jej w kategoriach prywatnego przedsięwzięcia handlowego (Olejniczak, 2009).

Konkludując, uprawnione jest stwierdzenie, że politycy PSL oraz SLD nie dostrzegali w budowie w Polsce terminalu regazyfikacyjnego istotnego komponentu polityki energetycznej w zakresie dywersyfikacji źródeł i tras dostaw gazu ziemnego do Polski. Podważali zasadność realizacji inwestycji podnosząc przede wszystkim aspekt finansowy projektu. Analiza świadectw myśli politycznej dowodzi, że tego typu poglądy, głównie politycy PSL oraz SLD formułowali niezależnie od sprawowanej roli w parlamencie.

Podsumowanie

Uwarunkowania geograficzne oraz surowcowe w zasadniczy sposób kształtowały w latach 2001-2011 politykę energetyczną Polski. Niewątpliwie kwestia dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw gazu ziemnego odgrywała kluczowe miejsce w polityce polskich partii zarówno o prawicowej, centrowej i lewicowej identyfikacji politycznej. Ważnym komponentem działań na rzecz zróżnicowania dostaw surowca do Polski była idea budowy terminalu regazyfikacyjnego nad Morzem Bałtyckim.

Jednym z ważniejszych punktów praktyki politycznej Prawa i Sprawiedliwość, Ligi Polskich Rodzin, Platformy Obywatelskiej oraz Samoobrony RP była budowa terminalu LNG. Politycy tych partii w zróżnicowany sposób oceniali zasadność powstania tego typu infrastruktury, przy czym mieli świadomość, że jedynie dywersyfikacja źródeł i kierunków dostaw gazu ziemnego do Polski, przyczyniłaby się w długim horyzoncie czasowym do zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Poszczególne partie polityczne wskazywały jednocześnie na potrzebę kompleksowego zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski poprzez równoległą realizację kilku projektów inwestycyjnych.

Nieco inaczej to zagadnienie oceniali politycy Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz Sojuszu Lewicy Demokratycznej. Z jednej strony przedstawiciele tych partii nie kwestionowali zasadności prowadzenia działań służących budowie zróżnicowanej struktury dostaw gazu ziemnego do Polski, z drugiej zaś strony podważali ekonomiczny aspekt budowy terminalu. Co ciekawe w ich ocenie

dominującym czynnikiem determinującym zasadność realizacji projektów infrastrukturalnych powinien być element ekonomiczny, a nie polityczny. Co ważne, w swoich wypowiedziach przedstawiciele Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz Sojusz Lewicy Demokratycznej o ile podkreślali potrzebę zmiany struktury dostaw gazu ziemnego do Polski, o tyle w rzeczywistości nie podejmowali konkretnych działań na rzecz realizacji tego postulatu. Kluczowym aspektem dla tych ugrupowań była stabilność dostaw surowca, a nie jego pochodzenie. W tym też kontekście podnosili argumenty ekonomiczne, a nie polityczne i podejmowali kroki w kierunku zwiększenia importu surowca z Rosji, co prowadziło do zwiększonej podatności Polski na możliwość wywierania nacisku politycznego ze strony dominującego dostawcy.

Rekapitulując należy stwierdzić, że w opinii wielu polskich ugrupowań przeważało przekonanie, że czynnikiem gwarantującym bezpieczeństwo energetyczne Polski powinna być dywersyfikacja źródeł i kierunków dostaw gazu ziemnego. Niemniej rzeczywiste działania były podejmowane przez nieliczne gabinety rządowe. W tym też kontekście należy oceniać długoletni proces budowy terminalu regazyfikacyjnego nad Morzem Bałtyckim.

Bibliografia

- Archiwum Autora [AAa]. (b.d.). *O budowie gazoportu zadecyduje studium wykonalności*.
- Archiwum Autora [AAb]. (b.d.). *Roman Giertych o sytuacji na Ukrainie*.
- Archiwum Autora [AAc]. (b.d.). *Terminal gazowy w Świnoujściu*.
- Budzanowski, M. (2010). W kierunku upstreamu (rozmowa L. Szmítke). *Pomorski Przegląd Gospodarczy*, 46(3), 52–56. Dostęp: <https://ppg.ibngr.pl/wp-content/uploads/2013/10/PPG-3-201046.pdf> [15.12.2021].
- Gołębiewska, M. (2005). Zły czas na taką decyzję... *Nowy Przemysł. Miesięcznik Gospodarczy*, (9).
- Jachymek, J., Paruch, W. (2001). Wstęp. W: J. Jachymek, W. Paruch (red.), *Więcej niż niepodległość: polska myśl polityczna 1918–1939* (s. 9–14). Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.
- Kita, T. (2006). W trosce o samodzielność energetyczną. *Zielony Sztandar*, (3).
- Kowalski, A. (2007). Po ropę i gaz na Bliski Wschód. *Nasz Dziennik*, (122).
- Krańnicki, A. (2009, 28 kwietnia). *Brudziński: Niech rząd zamówi w SSN gazowce*. Dostęp: <https://www.portalmorski.pl/stocznie-statki/12081-brudzinski-niech-rzad-zamowi-w-ssn-gazowce> [12.12.2021].
- Księżopolski, K. M. (2013). Wpływ budowy terminalu LNG w Świnoujściu na bezpieczeństwo ekonomiczne Polski. W: J. J. Piątek, R. Podgórzyska (red.), *Terminal LNG w Świnoujściu a bezpieczeństwo energetyczne regionu i Polski* (s. 49–65), Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kublik, A. (2011). Gazoport startuje, czas odblokować przyszłość Świnoujścia. *Gazeta Wyborcza*, (69).
- Kuśpik, W., Stefaniak, P. (2010, 15 października). *W. Pawlak: nie grozi nam zimą kryzys gazowy*. Dostęp: <https://www.wnp.pl/gazownictwo/w-pawlak-nie-grozi-nam-zima-kryzys-gazowy,122489.html> [21.11.2021].

- Malinowski, D. (2010a, 11 października). Sami musimy zadbać o bezpieczeństwo energetyczne kraju. *wnp.pl*. Dostęp: <https://www.wnp.pl/gazownictwo/sami-musimy-zadbac-o-bezpieczenstwo-energetyczne-kraju,121970.html> [9.12.2021].
- Malinowski, D. (2010b, 13 października). Wiceminister Budzanowski o bezpieczeństwie gazowym. *wnp.pl*. Dostęp: <https://www.wnp.pl/gazownictwo/wiceminister-budzanowski-o-bezpieczenstwie-gazowym,122208.html> [10.12.2021].
- Malinowski, D. (2011, 26 lipca). Minister skarbu: terminal LNG trwale zmieni sytuację na rynku gazu. *wnp.pl*. Dostęp: <https://www.wnp.pl/gazownictwo/minister-skarbu-terminal-lng-trwale-zmieni-sytuacje-na-ryнку-gazu,146518.html> [19.12.2021].
- Matejuk, R. (2010). Dla nas człowiek jest najważniejszy. *Zielony Sztandar*, (39).
- Morosz, M. (2006, 20 października). Szukamy gazu w Algierii. *Nasz Dziennik*, (246).
- Olejniczak, W. (2009, 7 listopada). *Zielone światło dla Gazociągu Północnego* [blog]. Dostęp: <https://www.salon24.pl/u/olejniczak/136593,zielone-swiatlo-dla-gazociagu-polnocnego> [15.12.2021].
- [PAP]. (2006, 1 sierpnia). Wilczak o dywersyfikacji dostaw gazu. *Wnp.pl*. Dostęp: <https://www.wnp.pl/wiadomosci/wilczak-o-dywersyfikacji-dostaw-gazu,12724.html> [12.12.2021].
- [PAP]. (2009, 14 stycznia). Żuk: specustawa ma uprościć budowę w Polsce gazoportu. *wnp.pl*. Dostęp: <https://www.wnp.pl/gazownictwo/zuk-specustawa-ma-uproszcz-budowe-w-polsce-gazoportu,69649.html> [15.12.2021].
- Paszkowski M. (2013). Projekt Europejskiego Traktatu Bezpieczeństwa Energetycznego w myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości. W: A. Laska (red.), *Polityka Polska w Europie. Tradycje, współczesność, wyzwania przyszłości* (s. 87–100). Wydawnictwo AMELIA.
- Paszkowski, M. (2015). Specyfika badań politologicznych nad myślą polityczną w zakresie bezpieczeństwa energetycznego państwa. *Humanities and Social Sciences*, 20(2), 99–109. <https://doi.org/10.7862/rz.2015.hss.22>
- Paszkowski, M. (2017). Polskie projekty na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego w Europie w myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości oraz Platformy Obywatelskiej. *Polityka i Społeczeństwo*, 15(2), 65–81. <https://doi.org/10.15584/polispol.2017.2.5>
- Polskie Radio [PR]. (2007, 5 marca). *Partia rosyjska w Polsce*. Dostęp: <https://www.polskieradio.pl/7/129/Artykul/237753> [18.12.2021].
- Polskie Radio [PR]. (2009a, 16 stycznia). *Europa narzędziem nacisku Rosji na Ukrainę*. Dostęp: <https://www.polskieradio.pl/7/129/Artykul/212544,Europa-narzedziem-nacisku-Rosji-na-Ukraine> [18.12.2021].
- Polskie Radio [PR]. (2009b, 5 stycznia). *Gazu nam nie zabraknie, nawet bez sięgania do rezerw*. Dostęp: <https://www.polskieradio.pl/7/129/Artykul/212513,Gazu-nam-nie-zabraknie-nawet-bez-sieganania-do-rezerw> [15.12.2021].
- Prawo i Sprawiedliwość [PiS]. (2007a). *Rząd Premiera Jarosława Kaczyńskiego. 365 dni lipiec 2006-lipiec 2007*. Centrum Informacyjne Rządu.
- Prawo i Sprawiedliwość [PiS]. (2007b). *Dbamy o Polskę. Dbamy o Polaków. Program polityczny Prawa i Sprawiedliwości z 2007 roku* (materiał informacyjny). Dostęp: <http://www.money.pl/u/file.php?id=5611> [15.12.2021].
- Puls Biznesu. (2007, 17 stycznia). *PGNiG: rozmowy o imporcie gazu LNG z algierskim Sonatrach*. Dostęp: <https://www.pb.pl/pgnig-rozmowy-o-imporcie-gazu-lng-z-algierskim-sonatrach-351876> [20.12.2021].
- Sejm RP [SRP]. (2002, 25 stycznia). *Wypowiedź Marka Kossowskiego z 25 I 2002 r. w trakcie debaty*

nad informacją rządu na temat działań podejmowanych przez rząd Rzeczypospolitej Polskiej w celu zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski (7 punkt porządku dziennego: Informacja rządu na temat działań podejmowanych przez rząd Rzeczypospolitej Polskiej w celu zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski). Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata4.nsf/63fe8ac1a9a1ac48c125746d0030d0f8/3b687e7beedbdc21c12574720025e1cc?OpenDocument> [18.12.2021].

Sejm RP [SRP]. (2005a, 17 lutego). *Wypowiedź Piotra Kozłowskiego z 17 II 2005 r. w trakcie debaty nad informacją rządu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie renowacji Traktatu Gazowego z Rosją w oparciu o raport Najwyższej Izby Kontroli* (druk nr 3717). Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata4.nsf> [10.12.2021].

Sejm RP [SRP]. (2005b, 17 lutego). *Wypowiedź Jacka Piechoty z 17 II 2005 r. w trakcie debaty nad informacją rządu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie renowacji Traktatu Gazowego z Rosją w oparciu o raport Najwyższej Izby Kontroli* (druk nr 3717). Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata4.nsf/9a905bcb5531f478c125745f0037938e/5c44689816268cadc1257479003da442?OpenDocument> [14.12.2021].

Sejm RP [SRP]. (2005c, 29 sierpnia). *Wypowiedź Jacka Piechoty z 29 VIII 2005 r. w trakcie posiedzenia Komisji Skarbu Państwa* (nr 242). Dostęp: <https://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/wgskrn/SUP-242> [15.12.2021].

Sejm RP [SRP]. (2006a, 15 lutego). *Wypowiedź Zygmunta Wrzodaka z 15 II 2006 r. w trakcie debaty nad informacją ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 roku.* <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata5.nsf/070fd9b837589977c125745f00379392/78f8b06c867014d1c1257465003736d8?OpenDocument> [10.12.2021].

Sejm RP [SRP]. (2006b, 17 lutego). *Wypowiedź Waldemara Pawlaka z 17 II 2006 r. w trakcie debaty nad informacją Prezesa Rady Ministrów o działalności rządu w okresie 100 dni jego funkcjonowania.* Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata5.nsf> [21.11.2021].

Sejm RP [SRP]. (2006c, 26 stycznia). *Wypowiedź Jana Łącznego z 26 I 2006 r. w trakcie posiedzenia Sejmu RP.* Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata5.nsf> [10.12.2021].

Sejm RP [SRP]. (2006d, 27 kwietnia). *Wypowiedź Piotra Naimskiego z 27 IV 2006 r. w trakcie posiedzenia Sejmu RP.* Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata5.nsf> [12.12.2021].

Sejm RP [SRP]. (2006e, 6 maja). *Odpowiedź ministra gospodarki na interpelację nr 1949 w sprawie działań rządu zmierzających do zapewnienia Polsce odpowiedniego zaopatrzenia w gaz ziemny.* Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf> [20.12.2021].

Sejm RP [SRP]. (2006f, 7 lutego). *Odpowiedź ministra gospodarki na interpelację nr 651 w sprawie dywersyfikacji dostaw gazu.* Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf> [19.12.2021].

Sejm RP [SRP]. (2007a, 10 maja). *Wypowiedź Anny Fotygi z 10 V 2007 r. w trakcie posiedzenia Komisji Spraw Zagranicznych.* Dostęp: <https://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/wgskrn5/SZA-80> [14.11.2021].

Sejm RP [SRP]. (2007b, 11 stycznia). *Wypowiedź Wojciecha Wilka z 11 I 2007 r. w trakcie posiedzenia Sejmu RP.* Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata5.nsf> [20.12.2021].

Sejm RP [SRP]. (2007c, 22 stycznia). *Odpowiedź ministra gospodarki na interpelację nr 5876 w sprawie zapewnienia Polsce dywersyfikacji dostaw gazu.* Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf> [20.12.2021].

Sejm RP [SRP]. (2007d, 6 marca). *Odpowiedź sekretarza stanu w ministerstwie gospodarki – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 6713 w sprawie medialnych informacji na temat zmiany lokalizacji Gazoportu w Świnoujściu.* Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf> [20.12.2021].

- Sejm RP [SRP]. (2009a, 22 kwietnia). *Wypowiedź Renaty Zaremby z 22 IV 2009 r. w trakcie debaty nad sprawozdaniem Komisji Skarbu Państwa o rządowym projekcie ustawy o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu*. Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata6.nsf> [18.12.2021].
- Sejm RP [SRP]. (2009b, 9 stycznia). *Wypowiedź Waldemara Pawlaka z 9 I 2009 r. w trakcie debaty nad informacją Prezesa Rady Ministrów na temat bezpieczeństwa energetycznego Polski w związku z przerwaniem dostarczania gazu ziemnego z Rosji przez terytorium Ukrainy*. Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata6.nsf/f7d22bd4c1700a9ec125738c003df43c/0c58b5eb654e52a7c125753c002dbe61?OpenDocument> [18.12.2021].
- Sejm RP [SRP]. (2010a, 17 lutego). *Wypowiedź Tomasza Smolarza z 17 II 2010 r. w trakcie debaty nad sprawozdaniem Komisji Skarbu Państwa o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu*. Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata6.nsf> [20.12.2021].
- Sejm RP [SRP]. (2010b, 8 października). *Wypowiedź Mikołaja Budzanowskiego z 8 X 2010 r. w trakcie posiedzenia Sejmu RP*. Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata6.nsf/7075e4662b58d9b1c125737f0039d549/248938c6cd0d0fe5c12577b9002ec336?OpenDocument> [19.12.2021].
- Sejm RP [SRP]. (2011, 27 kwietnia). *Wypowiedź Donalda Tuska z 27 IV 2011 r. w trakcie debaty nad wnioskiem o wyrażenie wotum nieufności wobec ministra Skarbu Państwa Aleksandra Grada*. Dostęp: <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata6.nsf/f7d22bd4c1700a9ec125738c003df43c/d1f3412692587249c1257880002ac344?OpenDocument> [15.12.2021].
- Senat RP. (2006, 1 sierpnia). *Wypowiedź Tomasza Wilczaka z 1 VIII 2006 r. podczas wspólnego posiedzenia Komisji Spraw Zagranicznych, Komisji Spraw Unii Europejskiej oraz Komisji Gospodarki Narodowej Senatu RP (nr 347)*. Dostęp: <http://ww2.senat.pl/k6/kom/ksz/2006/020sz.htm> [10.12.2021].
- Stasiuk, T. (2006, 28 września). Prezydent: gazoport będzie gwarancją niezależności. *Pb.pl*. Dostęp: <https://www.pb.pl/prezydent-gazoport-bedzie-gwarancja-niezaleznosci-335244> [18.12.2021].
- Szczepański, M. (2011, 23 marca). Tusk: Polska będzie krajem bezpiecznym, jeśli chodzi o gaz. *wnp.pl*. Dostęp: <https://www.wnp.pl/gazownictwo/tusk-polska-bedzie-krajem-bezpiecznym-jesli-chodzi-o-gaz-135676.html> [10.12.2021].
- Tunia, P. (2006). Wiechecki: Popieram budowę gazoportu. *Nasz Dziennik*, (114).
- Wójcik, T. (2010, 2 października). Weto dla dyktatu gazowego Rosji. *Gazeta Polska*, (39), 14–15.